

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 373

Branżowe problemy rachunkowości i podatków

Redaktorzy naukow
Zbigniew Luty
Aleksandra Łakomiak
Alicja Mazur

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Anna Grzybowska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-435-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Halina Buk: Prezentacja w sprawozdaniu finansowym praw do emisji gazów cieplarnianych na przykładzie spółek branży paliwowo-energetycznej....	11
Jolanta Chluska, Jolanta Rubik: Informacyjne aspekty rachunku kosztów w wycenie kontraktów długoterminowych	23
Zuzanna Firkowska-Jakobsze, Joanna Szwajcar: Istota oraz zasady prezentacji funduszy specjalnych w sprawozdaniu finansowym jednostki ...	34
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe – aspekty bilansowe i podatkowe	46
Olga Grzybek: Jakość informacji o wartościach niematerialnych prezentowanych w sprawozdaniach finansowych spółek telekomunikacyjnych.....	56
Natalia Jevseychikova: Instrumenty stymulacji podatkowej innowacyjnych procesów gospodarczych na Białorusi	66
Małgorzata Kamieniecka: Możliwości wykorzystania narzędzi rachunkowości finansowej w logistyce	77
Yury Karaleu: Procedura przekształcania pozycji sprawozdania finansowego zgodnie z Międzynarodowym Standardem Rachunkowości 29 „Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji”	89
Joanna Koczar: Usługi z zakresu rachunkowości jako usługi dla biznesu – aspekt międzynarodowy.....	107
Iwona Kumor, Lucyna Poniadowska: Odpisy aktualizujące należności jako instrument polityki rachunkowości kształtujący wynik finansowy na przykładzie spółek z branży energetycznej objętych WIG 30.....	119
Irina Lukyanova, Maria Shkliarova: Ewidencja aktywów biologicznych w gospodarstwach rolnych – białoruskie krajowe normy a MSSF	133
Aleksandra Łakomiak: Branżowe problemy rachunkowości i podatków ogrodniczych grup producentów rolnych	148
Przemysław Mućko: Uwarunkowania zmian w makropolicy rachunkowości funduszy własnych samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej	170
Wojciech A. Nowak: Rachunkowość sektora finansów publicznych jako rachunkowość branżowa.....	182
Anastazja Piekarska: Opodatkowanie małych gospodarstw rolnych na Białorusi.....	195
Edward Pielichaty: Zasady rachunkowości Banku w Świetle Rekomendacji U.....	208

Katarzyna Piotrowska: Użyteczność informacji sprawozdawczej spółek budowlanych w upadłości likwidacyjnej.....	217
Lucyna Poniatowska: Produkty rolne i zasady ich wyceny według polskich i międzynarodowych regulacji rachunkowości.....	229
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Wartości niematerialne i prawne w polskim przemyśle wydobywczym.....	241
Paweł Rumniak: Marka jako składnik aktywów przedsiębiorstwa.....	250
Adrian Ryba: Ewidencja i wycena aktywów biologicznych zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej – artykuł dyskusyjny.....	261
Tatiana Verezubova: Rachunkowość i podatki – problemy białoruskich firm ubezpieczeniowych.....	272
Edward Wiszniowski: Rewolucja czy normalizacja rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych?.....	282
Aneta Wszelaki: Kwestie podatkowe w obszarze utworzenia rezerw celowych w bankach.....	296
Katarzyna Żuk: Wycena i ujęcie w rachunkowości produktów gotowych i półproduktów związanych z produkcją e-liquidów do e-papierosów.....	307

Summaries

Halina Buk: Presentation in the financial statement greenhouse gas emission quotas on the example of fuel and energy sector company.....	22
Jolanta Chluska, Jolanta Rubik: Informative aspects of cost accounting of long-term contracts valuation.....	33
Zuzanna Firkowska-Jakobsze, Joanna Sz wajcar: Essence and principles of special funds presentation in the financial statements of an entity.....	45
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Technical provisions – balance sheet and tax aspects.....	55
Olga Grzybek: Quality of information about intangible assets presented in the financial statements of telecommunications companies.....	65
Natalia Jevseychikova: Tax stimulation instruments of innovative economic processes in Belarus.....	76
Małgorzata Kamieniecka: The possibilities to use the tools of financial accounting in logistics.....	88
Yury Karaleu: Adjustment procedure of financial statements indicators in accordance with IAS 29 "Financial Reporting in Hyperinflationary Economies".....	106
Joanna Kocz ar: Accounting services as services for business – international aspect.....	118

Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Allowances for revaluation of receivables as an instrument of accounting policy shaping the financial result on example of WIG 30 companies from energy segment	132
Irina Lukyanova, Maria Shkliarova: The accounting of biological assets at agricultural enterprises: Belarusian local standards and IFRS	147
Aleksandra Łakomiak: Accounting and taxation issues in branch of horticultural producer groups	169
Przemysław Mućko: Circumstances of changes in the accounting macro-policy for equity of independent public health care organizations.....	181
Wojciech A. Nowak: Public finance sector accounting as an industry accounting	194
Anastazja Piekarska: Taxation of small agricultural enterprises in the Republic of Belarus	207
Edward Pielichaty: The rules of bank accounting in the light of Recommendation U	216
Katarzyna Piotrowska: Usefulness of the information reporting of construction companies in liquidation	228
Lucyna Poniatowska : Agricultural products and principles of their valuation by Polish and international accounting regulations.....	240
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Intangible assets in Polish mining industry	249
Paweł Rumniak: Brand as a company asset.....	260
Adrian Ryba: Recording and valuation of biological assets in accordance with international financial reporting standards – discussion article	271
Tatiana Verezubova: Problems of accounting and taxation of Belarusian insurance companies	281
Edward Wiszniowski: A revolution or accounting normalization of cooperative credit unions?	295
Aneta Wszelaki: Tax issues in the creation of specific provisions in banks...	305
Katarzyna Żuk: Recognition and measurement in accounting of ready-made products and semi-finished products connected with the production of e-liquids to e-cigarettes	318

Iwona Kumor, Lucyna Poniatońska

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

ODPISY AKTUALIZUJĄCE NALEŻNOŚCI JAKO INSTRUMENT POLITYKI RACHUNKOWOŚCI KSZTAŁTUJĄCY WYNIK FINANSOWY NA PRZYKŁADZIE SPÓLEK Z BRANŻY ENERGETYCZNEJ OBJĘTYCH WIG 30

Streszczenie: Odpisy aktualizujące należności są kategorią związaną z wyceną bilansową należności. Obowiązek ich tworzenia wynika zarówno z nadrzędnych zasad rachunkowości, jak i obowiązujących przepisów prawa rachunkowości. Służą one urealnieniu wartości należności prezentowanych w sprawozdaniu finansowym. Ponieważ są kategorią wpływającą na wynik finansowy, a ich wartość jest uznaniowa, określana na podstawie szacunku, często są wykorzystywane przez jednostki do kreowania wyniku finansowego. Artykuł poświęcono problematyce odpisów aktualizujących należności i ich wykorzystania jako instrumentu kształtowania wyniku finansowego przez spółki z branży energetycznej objętych WIG 30. Celem artykułu jest analiza polityki rachunkowości w zakresie odpisów aktualizujących należności badanych spółek z branży energetycznej oraz przedstawienie ich wpływu na wynik finansowy tych spółek. W artykule wykorzystano metodę studiów literatury przedmiotu i regulacji rachunkowości oraz metodę analizy przypadków.

Słowa kluczowe: odpisy aktualizujące należności, wycena, wynik finansowy, instrument polityki rachunkowości.

DOI: 10.15611/pn.2014.373.10

1. Wstęp

W gospodarce rynkowej, wobec silnej konkurencji, warunkiem sprawnego zarządzania jednostką gospodarczą jest prowadzenie odpowiedniej polityki rachunkowości (polityki bilansowej). Polityka rachunkowości jest narzędziem, za pomocą którego jednostki gospodarcze mogą wpływać na kształt sprawozdania finansowego, w tym wyniku finansowego, i wpływać na decyzje podejmowane przez odbiorców sprawozdania, osiągając tym samym określone cele.

Polityka rachunkowości realizowana jest przez różne formy i instrumenty. Jednym z instrumentów polityki rachunkowości, zaliczanym do instrumentów polityki materialnej, są odpisy aktualizujące należności. Są one związane z wyceną

bilansową należności, a konieczność ich tworzenia wynika zarówno z nadrzędnych zasad rachunkowości, przede wszystkim zasady ostrożności, jak i regulacji prawa rachunkowości. Zasadniczym celem tworzenia odpisów aktualizujących jest urealnienie wartości należności, jednak ze względu na to, że są one kategorią szacunkową, uznaniową oraz wynikową, są one wykorzystywane w polityce rachunkowości jako instrument kształtowania wyniku finansowego.

Artykuł poświęcony jest problematyce odpisów aktualizujących należności i ich wykorzystania jako instrumentu kształtowania wyniku finansowego przez spółki z branży energetycznej objętych WIG 30. Celem artykułu jest analiza polityki rachunkowości w zakresie odpisów aktualizujących należności badanych spółek z branży energetycznej oraz przedstawienie ich wpływu na wynik finansowy tych spółek. Celem dodatkowym artykułu jest przedstawienie zakresu ujawnianych informacji o polityce rachunkowości w zakresie odpisów aktualizujących przez badane jednostki z sektora energetycznego.

W artykule wykorzystano metodę studiów literaturowych i regulacji rachunkowości oraz metodę analizy przypadków.

2. Przesłanki tworzenia odpisów aktualizujących należności

W przyjętych w ustawie o rachunkowości oraz Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) modelach wyceny bilansowej należności istnieje konieczność aktualizacji ich wartości. Odpisy aktualizujące są więc nieodłącznym elementem wyceny bilansowej należności. Obowiązek ich tworzenia wynika zarówno z nadrzędnych zasad rachunkowości, jakimi są zasada prawdziwego i rzetelnego obrazu i zasada ostrożności, jak i obowiązujących przepisów prawa rachunkowości [Poniatowska 2008]. Służą one urealnieniu wartości należności prezentowanych w sprawozdaniu finansowym i mają na celu doprowadzenie wartości należności do poziomu najbardziej wiarygodnego. Zgodnie z ustawą o rachunkowości należności wycenia się na dzień bilansowy w kwocie wymagającej zapłaty, z zachowaniem zasady ostrożności (Ustawa z 29 września 1994). Przejawem ostrożności w wycenie bilansowej należności są odpisy aktualizujące. Wartość należności aktualizuje się z uwzględnieniem stopnia prawdopodobieństwa ich zapłaty poprzez dokonanie odpisu, w odniesieniu do (Ustawa z 29 września 1994):

1) należności od dłużników postawionych w stan likwidacji lub stan upadłości – do wysokości należności nieobjętej gwarancją lub innym zabezpieczeniem należności, zgłoszonej likwidatorowi lub sędziemu komisarzowi w postępowaniu upadłościowym,

2) należności od dłużników w przypadku oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości, jeżeli majątek dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego – w pełnej wysokości należności,

3) należności kwestionowanych przez dłużników oraz z których zapłatą dłużnik zalega, jeżeli według oceny sytuacji majątkowej i finansowej dłużnika spłata

należności w umownej kwocie nie jest prawdopodobna – do wysokości niepokrytej gwarancją lub innym zabezpieczeniem,

4) należności stanowiących równowartość kwot podwyższających należności, w stosunku do których uprzednio dokonano odpisów aktualizujących – w wysokości tych kwot, do czasu ich otrzymania lub odpisania,

5) należności przeterminowanych lub nieprzeterminowanych o znacznym stopniu prawdopodobieństwa nieściągalności w przypadkach uzasadnionych rodzajem prowadzonej działalności lub strukturą odbiorców – w wysokości wiarygodnie oszacowanej kwoty odpisu, w tym także ogólnego, na nieściągalne należności.

Odpisy aktualizujące wartość należności są odpisami z tytułu utraty ich wartości i oznaczają korektę wartości księgowej należności powodującą zmniejszenie ich wartości bilansowej [Poniatowska 2008].

Zgodnie z ustawą o rachunkowości oraz Krajowym Standardem Rachunkowości (KSR) 4 „Utrata wartości aktywów” odpisy aktualizujące wartość należności zalicza się odpowiednio do pozostałych kosztów operacyjnych lub do kosztów finansowych – zależnie od rodzaju należności, której dotyczy odpis aktualizujący [Ustawa z 29 września 1994; KSR 4, par. 8.3.9-11]. Należności umorzone, przedawnione lub nieściągalne zmniejszają dokonane uprzednio odpisy aktualizujące ich wartość. W razie ustania przyczyny, dla której dokonano odpisu aktualizującego wartość należności, równowartość całości lub odpowiedniej części uprzednio dokonanego odpisu aktualizującego zwiększa wartość należności i podlega zaliczeniu odpowiednio do pozostałych przychodów operacyjnych lub przychodów finansowych. Aktualizacja wartości należności dotyczy także kwot podwyższających należności, w tym naliczonych odsetek za zwłokę.

W Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) nie występuje odrębny standard poświęcony należnościom i zasadom ich wyceny. Kwestie te poruszane są w standardach poświęconych przychodom (Międzynarodowy Standard Rachunkowości (MSR) 18 „Przychody”) oraz instrumentom finansowym (MSR 32 „Instrumenty finansowe: prezentacja”). Na obowiązek dokonywania odpisów z tytułu utraty wartości lub nieściągalności należności wskazują natomiast bezpośrednio regulacje MSR 39 „Instrumenty finansowe: ujawnianie i wycena”. Ustalając wartość należności ujmowaną w sprawozdaniu finansowym, należy ją pomniejszyć o wszelkie odpisy z tytułu utraty wartości lub nieściągalności. Na każdy dzień bilansowy jednostka ocenia, czy istnieją obiektywne dowody utraty wartości należności, które mogą prowadzić do powstania straty (MSR 39). Do obiektywnych dowodów utraty wartości zalicza się uzyskane informacje, dotyczące między innymi następujących zdarzeń powodujących stratę (MSR 39):

- znaczące trudności finansowe dłużnika,
- niespłacenie albo zaleganie ze spłacaniem należności i odsetek od należności,
- wysokiego prawdopodobieństwa upadłości lub innej reorganizacji dłużnika,
- negatywne zmiany dotyczące statusu płatności dłużnika.

Jeśli istnieją obiektywne dowody, że została poniesiona strata z tytułu utraty wartości należności, to kwota straty (odpisu aktualizującego) równa się różnicy pomiędzy wartością bilansową należności a wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych zdyskontowanych z zastosowaniem pierwotnej efektywnej stopy procentowej (MSR 39). Kwota straty (odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości) powoduje zmniejszenie wartości należności i równolegle ujmuje się ją w wyniku. Jeśli w następnym okresie strata z tytułu utraty wartości się zmniejszyła, a zmniejszenie to można w obiektywny sposób powiązać ze zdarzeniem następującym po ujęciu utraty wartości, to uprzednio ujętą stratę z tego tytułu odwraca się. Odwrócenie nie może spowodować zwiększenia wartości bilansowej należności ponad kwotę, która stanowiłaby jej zamortyzowany koszt na dzień odwrócenia w sytuacji, gdyby ujęcie utraty wartości w ogóle nie miało miejsca (MSR 39). Kwotę odwróconej straty ujmuje się w wyniku jako przychód.

Zarówno ustawa o rachunkowości, jak i MSSF określają ogólne zasady tworzenia odpisów aktualizujących wartość należności, natomiast szczegółowe zasady dokonywania odpisów aktualizujących ustala kierownictwo jednostki, na podstawie zapisów w przepisach, określając je w przyjętej polityce rachunkowości.

Odpisy aktualizujące wartość należności mogą być odpisami indywidualnymi bądź ogólnymi.

Indywidualnych odpisów aktualizujących wartość należności dokonuje się osobno dla każdej nieściągalnej należności na podstawie indywidualnej oceny należności od poszczególnych dłużników. Dotyczą one konkretnych należności, a ich wartość określa się na podstawie oceny ryzyka nieściągalności przypisanego konkretnemu dłużnikowi. Odpisy mają ściśle określoną kwotę wynikającą z dokumentów źródłowych i kont analitycznych należności. Szacując wielkość odpisu, należy brać pod uwagę między innymi takie czynniki, jak: przyczyny zwłoki w zapłacie, sytuację płatniczą dłużnika, czas zalegania z zapłatą, wyniki monitów i przeprowadzonych rozmów [Poniatowska 2011].

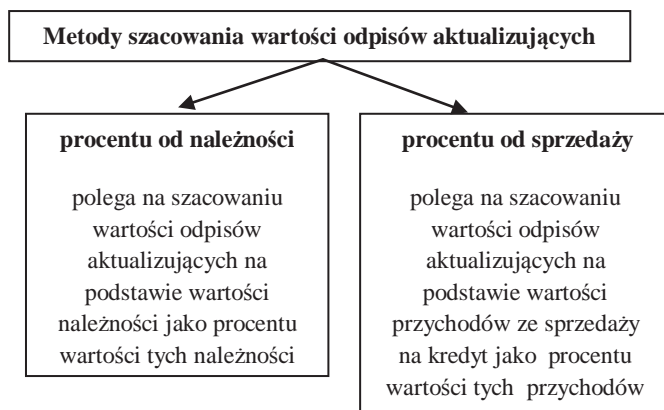
Odpisy ogólne dotyczą ryzyka niespłacenia należności przez pewną grupę odbiorców. Są to odpisy stanowione w sposób globalny. Podstawą ich ustalania jest wiarygodne uzasadnienie realnego poziomu ściągalności należności, niższego niż to wynika z dokonanych transakcji sprzedaży [Poniatowska 2011]. Szacunku należności wątpliwych, będącego bazą do określenia wartości ogólnych odpisów aktualizujących, można dokonywać różnymi metodami. Najczęściej stosowanymi metodami są (szerzej w: [Poniatowska 2011]):

- metoda procentu od należności,
- metoda procentu od sprzedaży.

Istotę tych metod prezentuje rys. 1.

Metoda procentu od należności polega na szacowaniu wartości odpisów na podstawie wartości należności jako odsetka procentu wartości tych należności. Metoda oparta jest na analizie należności ze względu na czas ich zalegania, dlatego też nazywana jest również metodą analizy zalegania należności. W metodzie procentu

od sprzedaży wartość należności wątpliwych, a tym samym wartość odpisów aktualizujących, określa się na podstawie wielkości przychodów ze sprzedaży na kredyt. Dane okresów poprzednich są analizowane w celu stwierdzenia relacji pomiędzy należnościami wątpliwymi i sprzedażą na kredyt [Poniatowska 2011].

Rys. 1. Metody szacowania wartości odpisów aktualizujących należności

Źródło: opracowanie własne.

Wysokość dokonywanych odpisów aktualizujących zależy od przyjętej metody ich szacunku.

Odpisy aktualizujące wartość należności ze względu na to, że są kategorią wynikową i szacunkową, mogą być wykorzystywane w procesie zarządzania zyskami jako instrument polityki rachunkowości kształtujący wynik finansowy.

3. Możliwości wykorzystania odpisów aktualizujących należności jako instrumentu polityki rachunkowości kształtującego wynik finansowy

Polityka rachunkowości jest zbiorem standardów rachunkowości, opinii, interpretacji, reguł oraz przepisów wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa w ich sprawozdawczości finansowej. W konkretnym przedsiębiorstwie są to akceptowane zasady rachunkowości, które w ocenie kierownictwa jednostki są najbardziej odpowiednie w danych okolicznościach do przedstawienia rzetelnego obrazu pozycji finansowej, zmian pozycji finansowej oraz rezultatów operacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym [Hendriksen, van Breda 2002].

Jednym z celów polityki rachunkowości (polityki bilansowej) jest oddziaływanie na zachowanie użytkowników sprawozdań finansowych poprzez sterowanie wielkościami wykazywanymi w tych sprawozdaniach. Szczególnie znaczenie ma tu-

taj kwota wypracowanego wyniku finansowego. Poprzez kształtowanie tej pozycji jednostka ma możliwość wpływu na wypłaty z zysku dla właścicieli czy poprawę wskaźników ekonomicznych, które mogą wpływać na oceny formułowane przez użytkowników raportów finansowych. Cele polityki rachunkowości mogą być różne, do głównych zalicza się [Sawicki 2009]:

- wpływ na zachowanie odbiorców sprawozdań,
- kształtowanie pozytywnych opinii o przedsiębiorstwie,
- poprawa płynności i rentowności,
- sterowanie wypłatami z zysku,
- obniżenie obciążeń podatkowych.

Polityka rachunkowości wykorzystuje różnego rodzaju instrumenty, spośród których za podstawowe uznaje się instrumenty materialne. Instrumenty materialne wykorzystywane w obszarze wyceny opierają się na alternatywnych prawach wyboru dopuszczonych przez prawo bilansowe.

Jednym z materialnych instrumentów polityki rachunkowości ustalania wyniku finansowego wpływającego na poziom zysku są odpisy aktualizujące należności. Są one kategorią wynikową – dokonanie odpisu aktualizującego wartość należności wiąże się z powstaniem kosztów i wpływa na obniżenie wyniku finansowego, w przypadku odwrócenia odpisu powstają przychody powodujące zwiększenie wyniku finansowego.

Wykorzystanie odpisów aktualizujących należności jako instrumentu polityki bilansowej związane jest z dwoma obszarami:

1) decyzją jednostki o dokonaniu bądź zaniechaniu dokonania odpisu aktualizującego oraz

2) szacowaniem wartości odpisu aktualizującego, a więc związane jest z uznaniowością w zakresie dokonywanych odpisów i wycenie opartej na szacunkach. Są to czynniki stwarzające duże możliwości w wykorzystywaniu odpisów aktualizujących należności do sterowania wartością wyniku finansowego.

Warunkiem zaliczenia należności do nieściągalnych i dokonania odpisu aktualizującego jest ocena stopnia prawdopodobieństwa ich zapłaty. Najwięcej wątpliwości budzą należności:

- kwestionowane przez dłużników, których spłata nie jest prawdopodobna oraz
- przeterminowane bądź nieprzeterminowane o znacznym stopniu nieściągalności.

Dokonywanie takich odpisów jest zależne od subiektywnej oceny sytuacji finansowej kontrahenta. Wartość odpisu aktualizującego może także być dyskusyjna, biorąc pod uwagę, że zależy od subiektywnej intencji osoby sporządzającej sprawozdanie. Spółki przyjmują różne rozwiązania w tym zakresie [Kutera, Hołda, Surdykowska 2006].

W zależności od kierunków manipulacji wynikiem finansowym, stosowane są różne sposoby wykorzystania odpisów aktualizujących wartość aktywów, w tym

należności. Najczęściej stosowanymi sposobami manipulacji przy użyciu odpisów aktualizujących są:

- unikanie tworzenia odpisów, mimo iż istnieją ku temu przesłanki,
- manipulowanie kwotą bądź okresem dokonywania takiego odpisu aktualizującego,
- manipulowanie terminem lub kwotą odwrócenia (rozwiązania) odpisu aktualizującego [Stępień 2013].

4. Charakterystyka spółek z branży energetycznej objętej WIG 30 i ich polityki rachunkowości w zakresie odpisów aktualizujących należności

23 września 2013 roku Giełda Papierów Wartościowych (GPW) rozpoczęła publikację indeksu WIG 30. Indeks ten obejmuje 30 największych, najbardziej płynnych spółek z Głównego Rynku GPW i jest rozszerzeniem indeksu WIG 20. Uczestnicy tego indeksu zostają wyselekcjonowani na podstawie rankingu płynności i kapitalizacji, który jest oparty na danych z ostatniej sesji przeprowadzonej w styczniu, kwietniu, lipcu i październiku [*Historyczna zmiana...* 2014]. W marcu, na bazie informacji uzyskanych w pierwszym miesiącu roku kalendarzowego, przeprowadza się rewizję roczną. Dane z pozostałych okresów są podstawą do dokonania korekty kwartalnej. W jej przypadku uczestnikami WIG 30 zostają spółki znajdujące się na pierwszych piętnastu pozycjach, natomiast przedsiębiorstwa zajmujące co najwyżej 46 miejsce są usuwane z indeksu. Istnieje możliwość korekty listy uczestników WIG 30 również w sytuacjach nadzwyczajnych. Należą do nich przede wszystkim debiuty giełdowe spółek, których wartość akcji w wolnym obrocie podczas pierwszego notowania wynosi minimum 5% wartości całego portfela WIG 30, co powoduje objęcie tym indeksem. Korektą nadzwyczajną może być również wykreślenie jednostki będące skutkiem ustania kryteriów wejściowych. Liczba uczestników WIG 30 jest ograniczona pod względem sektorowym. W skład indeksu może wchodzić maksymalnie siedem spółek tej samej branży. Istnieje również procentowa bariera udziałowa, która powoduje proporcjonalne obniżenie pakietu akcji danej spółki w przypadku, gdy przekroczy on 10% wartości całego portfela na dzień przeprowadzenia rewizji. Indeks ten tworzą spółki podzielone na trzy branże: finansową, usługową i przemysłową [Uchwała ... 2013].

Branża energetyczna objęta indeksem WIG 30 dotyczy takich przedsiębiorstw, jak TAURON Polska Energia, PGE Polska Grupa Energetyczna (PGE) oraz Enea SA. Analizując ten sektor na podstawie informacji zawartych w tab. 1, można wnioskować, że PGE jest największym podmiotem elektroenergetycznym w Polsce. Podstawową działalnością PGE jest wydobywanie węgla brunatnego, który wykorzystywany jest głównie do produkcji energii elektrycznej i ciepłej będącej jedną z podstawowych segmentów działalności spółki. W związku z tym podmiot nie jest uzależniony od dostawców zewnętrznych, co świadczy o jego samowystarczalności.

Energia elektryczna jest wytwarzana przez grupę nie tylko z paliw kopalnianych, lecz także z odnawialnych źródeł energii. Ponadto PGE funkcjonuje także na bazie dystrybucji i handlu, zarówno detalicznego, jak i hurtowego. Przedmiotem działalności jest również realizacja działań strategicznych związanych z budową elektrowni jądrowych. Zgodnie z powyższym PGE koncentruje się na sześciu obszarach, tj. energetyka konwencjonalna, odnawialna, jądrowa, dystrybucja oraz sprzedaż hurtowa i detaliczna [Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok 2013].

Drugim co do wielkości wytwórcą energii elektrycznej w Polsce jest TAURON, o czym świadczyć może wielkość posiadanych zasobów. Należy on jednak do najmniej licznej grupy kapitałowej w sektorze energetycznym. Jego doświadczenie giełdowe wynosi niecałe 4 lata, co oznacza, że jest najmłodszym podmiotem na rynku regulowanym w porównaniu z pozostałymi jednostkami. Do podstawowych zadań TAURON-u należy wydobywanie węgla kamiennego, wytwarzanie i dystrybucja energii cieplnej oraz elektrycznej zarówno pochodzenia konwencjonalnego, jak i odnawialnego. Działalność podstawowa prowadzona jest głównie w zakresie handlu elektrycznością, a także innymi zasobami, np. węglem, biomasą czy paliwami gazowymi [Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok 2013].

Podstawową działalnością Grupy Kapitałowej Enea jest produkcja, dystrybucja i sprzedaż energii elektrycznej, której odbiorcą jest zarówno państwo, jak i indywidualne osoby prawne oraz fizyczne. Spółka ta do produkcji wykorzystuje węgiel kamienny pochodzący głównie ze spółki Lubelski Węgiel Bogdanka. Wyrobem gotowym Grupy Enea jest również energia cieplna. Ponadto w ramach holdingu świadczone są usługi budowlane i remontowe sieci oraz urządzeń elektrycznych, a także ich sprzedaż na zewnątrz [Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok 2013].

Tworzenie odpisów aktualizujących wartość należności uzależnione jest od wielu czynników i okoliczności zewnętrznych i wewnętrznych mających wpływ na przedsiębiorstwo. Jednym z ważniejszych czynników są przyjęte zasady wyceny. Tabela 1 przedstawia rozwiązania przyjęte w polityce rachunkowości badanych spółek w zakresie tworzenia i rozwiązywania odpisów aktualizujących należności z tytułu dostaw i usług oraz w zakresie zasad wyceny tych należności.

Wszystkie wymienione spółki prezentują w swoim raporcie finansowym zasady dokonywania odpisów aktualizujących wartość należności. Zakres ujawnień i szczegółowość są we wszystkich spółkach podobne. Należności objęte są odpisem ogólnym i ustalane na każdy dzień bilansowy. Większość odpisów aktualizujących utworzona przez grupy w trakcie okresu dotyczy głównie należności z tytułu dostaw i usług spółek segmentu sprzedaży detalicznej i dystrybucji. Wszystkie spółki prezentują zasady wyceny aktywów i pasywów, w tym też należności z tytułu dostaw i usług, opierając się na założeniu kontynuacji działalności. Wszystkie spółki sporządzają skonsolidowane sprawozdanie finansowe na podstawie MSSF/MSR, co widoczne jest w przyjętych zasadach wyceny. We wszystkich spółkach informacje szczegółowe dotyczące dokonywania odpisów aktualizujących wartość należ-

Tabela 1. Polityka rachunkowości w zakresie wyceny i tworzenia odpisów aktualizujących należności z tytułu dostaw i usług Grup Kapitałowych branży energetycznej WIG 30

Grupa kapitałowa	Polityka rachunkowości w zakresie tworzenia odpisów aktualizujących należności z tytułu dostaw i usług
PGE SA	Należności są wyceniane nie rzadziej niż na dzień bilansowy w kwocie wymagalnej, tj. w wartości nominalnej należności powiększonej o ewentualne, należne spółce na dzień wyceny, odsetki z tytułu zwłoki, z zachowaniem zasady ostrożności, a więc po ewentualnym pomniejszeniu o odpisy aktualizujące ich wartość. Odpisy aktualizujące należność zalicza się odpowiednio do pozostałych kosztów operacyjnych lub kosztów finansowych w zależności od rodzaju należności, której dotyczy aktualizacja. Ustanie przyczyny, powodującej dokonane uprzednio odpisy aktualizujące wartość należności, powoduje zwiększenie w całości lub części wartości należności oraz związane z tym zwiększenie pozostałych przychodów operacyjnych lub przychodów finansowych. Na dzień bilansowy jednostka ocenia, czy istnieją obiektywne dowody utraty wartości składnika należności lub grupy należności. Jeżeli wartość odzyskiwalna składnika aktywów jest niższa od jego wartości bilansowej, jednostka dokonuje odpisu aktualizującego do poziomu bieżącej wartości planowanych przepływów pieniężnych.
TAURON SA	Należności z tytułu dostaw i usług są ujmowane i wykazywane według kwot pierwotnie zafakturowanych z wyjątkiem sytuacji, gdy wpływ wartości pieniądza w czasie jest istotny, z uwzględnieniem odpisu na utratę wartości. Odpisy aktualizujące należności zalicza się odpowiednio do pozostałych kosztów operacyjnych lub kosztów finansowych – zależnie od rodzaju należności, której dotyczy odpis. W przypadku, gdy wpływ wartości pieniądza w czasie jest istotny, wartość należności jest ustalana poprzez zdyskontowanie prognozowanych przyszłych przepływów pieniężnych do wartości bieżącej, przy zastosowaniu stopy dyskontowej odzwierciedlającej aktualne oceny rynkowe wartości pieniądza w czasie. Wycena należności związana z odwracaniem dyskonta w związku z upływem czasu jest ujmowana jako przychód finansowy.
Enea SA	Należności i pożyczki, w tym należności z tytułu dostaw i usług, są wyceniane w wysokości zamortyzowanego kosztu przy zastosowaniu efektywnej stopy procentowej. Odpisy aktualizujące należności z tytułu dostaw i usług są ustalane na podstawie wielkości szacowanych, przy czym wysokość odpisu stanowi różnica pomiędzy wartością bilansową a wartością bieżącą szacowanych przyszłych przepływów pieniężnych, zdyskontowanych według oryginalnej efektywnej stopy procentowej; zmiana wartości szacowanych przyszłych przepływów pieniężnych spowoduje zmianę oszacowania wielkości odpisów aktualizujących należności

Źródło: opracowanie własne na podstawie Skonsolidowanych sprawozdań Grup Kapitałowych PGE Polska Grupa Energetyczna SA, TAURON Polska Energia SA, Enea SA za rok 2012 i 2013.

ności zostały zaprezentowane w notach uzupełniających do sprawozdania. Badane podmioty, w ramach polityki rachunkowości, prezentują w postaci not informacje dotyczące tworzenia, rozwiązywania i wykorzystania odpisów aktualizujących należności. Prezentują ich analizę wiekową, uwzględniając odpisy aktualizujące. Zwracają uwagę na czynniki ryzyka kredytowego związanego z należnościami oraz prezentują analizę wrażliwości na ryzyko walutowe.

5. Analiza wpływu odpisów aktualizujących należności na wynik finansowy wybranych spółek z branży energetycznej WIG 30

Wybrane dane finansowe badanych spółek prezentujące wartość aktywów, aktywów obrotowych, należności, odpisów aktualizujących oraz wielkości osiągniętych przychodów ze sprzedaży i zysku netto prezentuje tab. 2.

Tabela 2. Wybrane dane finansowe spółek branży energetycznej WIG 30 za lata 2012 i 2013 (w tys. zł)

Spółka	PGE		TAURON		Enea	
Działalność podstawowa	Wydobycie węgla brunatnego. Produkcja, dystrybucja oraz obrót detaliczny i hurtowy energii elektrycznej		Wydobycie węgla kamiennego. Produkcja, dystrybucja oraz obrót energią elektryczną i ciepłą		Produkcja, obrót i dystrybucja energii elektrycznej i ciepłej	
Stan na 31.12 Rok	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Aktywa	60 751 308	56 703 604	32 355 570	31 273 677	16 322 024	14 680 535
Aktywa obrotowe	13 013 083	11 296 906	4 755 521	5 766 232	3 952 551	3 669 033
Należności (z tytułu dostaw i usług, pozostałe)	2 192 088	1 894 733	2 134 641	3 036 695	1 470 487	1 593 937
Odpisy aktualizujące należności	270 010	248 802	273 499	197 357	120 588	174 174
Przychody ze sprzedaży	30 144 855	30 481 076	19 131 122	24 741 257	9 355 406	10 285 837
Zysk netto	4 118 469	3 616 254	1 346 485	1 541 299	715 364	694 066
Udział odpisów w sumie aktywów obrotowych w %	2,0	2,2	6,0	3,4	3,0	4,7
Udział odpisów w sumie należności w %	12,0	13,1	12,0	6,5	8,0	10,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie skonsolidowanych sprawozdań finansowych Grup Kapitałowych PGE Polska Grupa Energetyczna SA, TAURON Polska Energia SA, Enea SA za rok 2012 i 2013.

Z przedstawionych w tab. 2 danych wynika, że wszystkie badane spółki dokonywały odpisów aktualizujących należności. Ich wartość kształtowała się mniej

więcej na podobnym poziomie – od 273 499 tys. zł w spółce TAURON do 120 588 tys. zł w spółce Enea. Największe odpisy na koniec roku 2013 wystąpiły w spółce TAURON, a na 31.12.2012 w spółce PGE. Udział odpisów aktualizujących w aktywach obrotowych nie jest bardzo zróżnicowany i mieści się w przedziale od 2 do 6%. Udział odpisów aktualizujących wartość należności w sumie należnościach jest zdecydowanie wyższy i mieści się w przedziale od 6,5 do 13%. Z danych zawartych w tab. 2 wynika, że wartość odpisów aktualizujących należności w spółkach z branży energetycznej objętych WIG30 jest znacząca.

Kluczową częścią przeprowadzonego badania była ocena wpływu odpisów aktualizujących wartość należności i odpisów odwróconych na wynik finansowy za lata 2012 i 2013. Analizie poddane zostały kwoty utworzonych odpisów aktualizujących należności i kwoty odpisów rozwiązanych i wykorzystanych oraz ich udział procentowy w wyniku finansowym. Wyniki tej analizy prezentują tab. 3, 4 i 5.

Tabela 3. Odpisy aktualizujące należności i rozwiązania odpisów oraz ich udział procentowy w wyniku finansowym grup kapitałowych branży energetycznej WIG 30 za 2012 r. (dane w tys. zł)

Spółka	Zn/Sn ^a	OAN ^b	(OAN : Zn/Sn) × 100 (w %)	(OANRiW) ^c	OAN – OANRiW = R	(R:Zn/Sn) × 100 (%)
PGE S.A.	3 616 254	323 825	8,95	75 023	248 802	6,88
Tauron S.A.	1 541 299	273 750	17,76	76 393	197 357	12,80
ENEA	694 066	197 035	28,39	22 861	174 174	25,09

^a Zysk netto/strata netto (skorygowane o udziały niekontrolujące); ^b odpisy aktualizujące należności na początek okresu i utworzone; ^c odpisy aktualizujące należności – rozwiązane i wykorzystane.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Skonsolidowanych sprawozdań finansowych Grup Kapitałowych PGE Polska Grupa Energetyczna SA, TAURON Polska Energia SA, Enea SA za rok 2012.

Tabela 4. Odpisy aktualizujące należności i rozwiązania odpisów oraz ich udział procentowy w wyniku finansowym grup kapitałowych branży energetycznej WIG 30 za 2013 r. (dane w tys. zł)

Spółka	Zn/Sn ^a	OAN ^b	(OAN : Zn/Sn) × 100 (%)	(OANRiW) ^c	OAN – OANRiW = R	(R:Zn/Sn) × 100 (%)
PGE S.A.	4 118 469	351 096	8,52	81 086	270 010	6,56
TAURON S.A.	1 346 485	402 782	29,91	129 283	273 499	20,31
ENEA	715 364	202 205	28,27	81 617	120 588	16,86

^a Zysk netto/strata netto (skorygowane o udziały niekontrolujące); ^b odpisy aktualizujące należności na początek okresu i utworzone; ^c odpisy aktualizujące należności – rozwiązane i wykorzystane.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Skonsolidowanych sprawozdań finansowych Grup Kapitałowych PGE Polska Grupa Energetyczna SA, TAURON Polska Energia SA, Enea SA za rok 2013.

Wszystkie analizowane spółki utworzyły na koniec 2012 i 2013 roku odpisy aktualizujące należności. W Grupie Kapitałowej PGE SA stanowiły one poniżej 10% zysku netto i utrzymały się na nie zmienionym poziomie w badanym okresie. W spółce TAURON w roku 2012 odpis aktualizujący stanowił blisko 18% zysku netto. Najwyższe odpisy aktualizujące należności utworzyła w 2012 roku Enea SA, ponad 28%, i ta tendencja została utrzymana w roku następnym. Wartość odpisu w 2013 roku zdecydowanie wzrosła w Grupie TAURON (około 12%), co stanowiło blisko 30% wykazywanego wyniku finansowego. Świadczy to o znaczącym wpływie odpisów aktualizujących należności na wynik finansowy, co z kolei może mieć wpływ na wielkość wyniku finansowego. Zaznaczyć należy, że odpisy aktualizujące należności nie były jedynymi odpisami stworzonymi w badanych spółkach. Spółki te tworzyły odpisy również na pozostałe aktywa. Oprócz tworzenia odpisów wskazane grupy rozwiązywały i wykorzystywały odpisy aktualizujące należności z roku poprzedniego, co złagodziło skutki wynikowe (oraz bilansowe) odpisów bieżących. Rozwiązania odpisów, podobnie jak ich tworzenie, pozostały nie zmienione w PGE SA. W pozostałych spółkach uległy zdecydowanej zmianie.

Tabela 5. Odpisy aktualizujące należności w 2012 roku i odpisy utworzone, rozwiązane i wykorzystane w roku 2013 Grup Kapitałowych branży energetycznej WIG 30 (dane w tys. zł)

Spółka	OAN 2012 ^a	OANU ^b	OANRiW	OAN 2013 ^c
PGE SA	248 802	102 294	81 086	270 010
TAURON SA	197 357	205 425	129 283	273 499
ENEA	174 174	28 031	81 617	120 588

^aOdpis aktualizujący należności na koniec 2012 roku; ^b odpis aktualizujący należności utworzony w 2013 roku; ^c odpis aktualizujący należności na koniec 2013 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Skonsolidowanych sprawozdań finansowych Grup Kapitałowych PGE Polska Grupa Energetyczna SA, TAURON Polska Energia SA, Enea SA za rok 2012 i 2013.

Z danych tab. 5 wynika, że spółki rozwiązały bądź wykorzystały utworzone w 2012 i 2013 roku odpisy odpowiednio: PGE – 23%, TAURON – 32% i Enea – 40%. Ponadto Enea rozwiązała w 2013 roku większą wartość odpisu aniżeli utworzyła w tym roku. W pozostałych spółkach ta tendencja jest odwrotna..

6. Zakończenie

Odpisy aktualizujące należności są kategorią ekonomiczną związaną z wyceną należności. Są one jednym z najczęściej dokonywanych odpisów wartości aktywów. Konieczność ich tworzenia wynika zarówno z nadrzędnych zasad rachunkowości, głównie zasady ostrożności, jak i przepisów rachunkowości. Ponieważ są one kategorią wynikową, uznaniową i szacunkową, mogą być skutecznie wykorzystywane do kształtowania wyniku finansowego, jako instrument zarówno zwiększający, jak

i zmniejszający wynik. Dokonanie odpisu aktualizującego należności powoduje bowiem powstawanie kosztów i zmniejsza wynik finansowy, ich odwrócenie z kolei zwiększa przychody i wynik finansowy. Kształtowanie wyniku finansowego przy wykorzystaniu odpisów aktualizujących może odbywać się w różny sposób. Przede wszystkim poprzez:

- decyzje o tworzeniu lub zaniechaniu dokonania odpisu,
- zawyżanie lub zaniżanie ich wartości,
- wybór metody szacowania odpisów.

Przeprowadzone badania spółek z branży energetycznej objętej WIG 30 w obszarze odpisów aktualizujących należności i ich wykorzystania jako instrumentu polityki rachunkowości kształtującego wynik finansowy pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

- wszystkie badane spółki w badanym okresie dokonywały odpisów aktualizujących wartość należności, a ich wartości były istotne,
- badane spółki tworzyły głównie ogólne odpisy aktualizujące wartość należności, co wynikało z rodzaju odbiorców, którzy są liczni i zróżnicowani, nie dokonywały odpisów indywidualnych,
- odpisy aktualizujące należności miały duży wpływ na wyniki finansowe badanych spółek, o czym świadczy ich udział procentowy w wyniku finansowym mieszczący się w przedziale od 10 do 30%,
- znaczna wartość dokonywanych odpisów aktualizujących należności z roku poprzedniego była odwracana (rozwiązywana w związku z ich niewykorzystaniem), co złagodziło skutki wynikowe (oraz bilansowe) odpisów bieżących i w efekcie wygładzało wynik finansowy,
- opisane w polityce rachunkowości badanych spółek zasady wyceny należności i dokonywania odpisów były powieleniem zapisów zawartych MSSF,
- informacje dotyczące wartości odpisów tworzonych i rozwiązywanych, wartości należności, ich wiekowania prezentowane są w notach, jednak mają one charakter bardzo ogólnych danych, spółki nie podają informacji dotyczących np. rodzajów należności objętych odpisem, metod szacunku itp.,
- spółki w zasadzie nie ujawniają informacji na temat stosowanej polityki rachunkowości w zakresie odpisów aktualizujących, w notach do sprawozdań brakuje opisu szczegółowych zasad i regulacji przyjętych przez spółki rozwiązań.

Literatura

- Ambroziak M., *Analiza sprawozdań finansowych. tom 1*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
Hendriksen A.E., van Breda M.F., *Teoria rachunkowości*. PWN, Warszawa 2002.
Historyczna zmiana na GPW. WIG 30, <http://www.gpw.pl/wig30> (24.06.2014).
Kutera M., Hołda A., Surdykowska S., *Oszustwa księgowe: teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2006.
KSR nr 4 „Utrata wartości aktywów” Dz.Urz. Min. Fin. 2012, poz. 15.

- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2014.
- Poniatowska L., *Odpisy aktualizujące według MSSF i ustawy o rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowicach nr 52, Studia Ekonomiczne, Katowice 2008, s. 83-102.
- Poniatowska L., *Rozrachunki wynikające z działalności operacyjnej*, [w:] *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF*, red. J. Pfaff, Z. Messner, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Uchwała nr 871/2013 Zarządu Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie z dnia 6 sierpnia 2013 r. (z późn. zm.) w sprawie szczegółowych zasad konstrukcji i podawania do publicznej wiadomości indeksów WIG30, WIG30TR, WIG50, WIG250, WIG30short i WIG30lev, załącznik 1, § 10-14.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2013, poz. 330.
- Sawicki K., *Polityka bilansowa jako element polityki ekonomicznej w zarządzaniu przedsiębiorstwem*. [w:] *Wykorzystanie polityki bilansowej i analizy finansowej w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, red. K. Sawicki, Ekspert, Wrocław 2009.
- Skonsolidowane sprawozdania finansowe Grup Kapitałowych PGE Polska Grupa Energetyczna SA, TAURON Polska Energia SA, Enea SA za rok 2012 i 2013.
- Stępień K., *Odpisy aktualizujące wartość aktywów jako instrument manipulowania wynikiem finansowym przedsiębiorstwa*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 766, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 62, USz, Szczecin 2013, s. 695-696.

ALLOWANCES FOR REVALUATION OF RECEIVABLES AS AN INSTRUMENT OF ACCOUNTING POLICY SHAPING THE FINANCIAL RESULT ON EXAMPLE OF WIG 30 COMPANIES FROM ENERGY SEGMENT

Summary: The article deals with the issue of allowances for the revaluation of receivables in terms of accounting policy. The aim of the article is to present the possibility of using the allowances for revaluation of receivables as an instrument of accounting policy shaping the financial result. Due to the fact that they are a category affecting earnings, allowances for revaluation of receivables create great potential to use them as an instrument of their creation. The methods of critical analysis of literature, accounting standards and case study were used to prepare this article.

Keywords: allowances for revaluation of receivables, valuation, instrument of accounting policy.